

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال هفتم، شماره بیست و هشتم، پائیز ۱۳۹۴

ص ص ۹۵-۱۱۰

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده‌ها و

موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز

معصومه بابازاده^۱

دکتر صمد رسول‌زاده^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱/۱۹

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۵/۵/۲۳

چکیده

این تحقیق از نظر هدف، از نوع کاربردی و از نظر اجرا یک بررسی همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز به تعداد ۲۶۸۶۰ نفر تشکیل می‌دهند. حجم نمونه با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران به تعداد ۳۸۰ نفر محاسبه شده است و روش نمونه‌گیری‌اش، تصادفی طبقه‌ای نسبتی بوده است. ابزار اندازه‌گیری متغیرها پرسشنامه بوده و در طراحی سوالات از طیف لیکرت استفاده شده است. طبق یافته‌های تحقیق که با استفاده از آزمون پیرسون و آزمون تحلیل واریانس به دست آمده، مشخص شد که: ۱. بین ساختار اجتماعی درون خانواده‌ها، ۲. بین ساختار اجتماعی بیرون خانواده‌ها ۳. بین ساختارشناختی درون خانواده‌ها و ۴. بین ساختارشناختی بیرون خانواده‌ها با میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد، همچنین، بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر، برحسب میزان تحصیلات مادر و برحسب رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. نیز؛ بین پیشرفت تحصیلی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر و برحسب میزان تحصیلات مادر و برحسب رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد، همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده عمده‌ترین نقش را در تعیین میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند، این متغیر، با قدرت تبیین و تاثیر ۲۳ درصدی و قابلیت پیش‌بینی ۵۱ درصدی در رتبه اول تاثیرگذاری قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی خانواده‌ها، سرمایه اجتماعی ساختاری خانواده‌ها، سرمایه اجتماعی شناختی و موفقیت تحصیلی.

۱. کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز - ایران.

۲. عضو هیات علمی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، گروه مطالعات خانواده؛ تبریز - ایران (نویسنده مسئول).

مقدمه

نقش و اهمیت روزافزون آموزش و پرورش در شکل‌گیری ساختارهای اجتماعی برکسی پوشیده نیست، در عصر کنونی قابلیت این نهاد اجتماعی به حدی رسیده است که خانواده‌ها در سطح خرد و رهبران و اندیشه‌وران اجتماعی در سطح کلان فرایند تعلیم و تربیت را مهم‌ترین و اصلی‌ترین مسیر رشد، توسعه و تعالی فرد و جامعه می‌پندارند، بر کسی پوشیده نیست که انگیزه‌ی حقیقی اغلب خانواده‌ها از بهره‌مندی فرزندان‌شان از خدمات آموزشی مناسب و با کیفیت، موفقیت تحصیلی در کوتاه مدت و کسب پایگاه اجتماعی مناسب و برتر در دراز مدت است. بی‌شک عوامل متعددی در تحقق این هدف مهم موثرند که «سرمایه اجتماعی خانواده» یکی از مهم‌ترین آنهاست. سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوین است که در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح شده است. بررسی کلمن با عنوان برابری در فرصت-های تحصیلی، زمینه شکل‌گیری تئوری سرمایه اجتماعی را فراهم ساخت. طبق دیدگاه کلمن (۱۹۸۸) مفهوم سرمایه اجتماعی نشان‌دهنده آن است که چگونه ساختار اجتماعی یک گروه می‌تواند به عنوان منبعی برای افراد آن گروه عمل کند. سرمایه اجتماعی خانواده‌ها، منبع و عامل مهمی در موفقیت تحصیلی فرزندان به شمار می‌رود. سرمایه اجتماعی سبب تقویت آموزش و تحصیلات فرد می‌شود. وجود سرمایه اجتماعی درون خانواده از این جهت اهمیت دارد که به فرزندان در همان دوران کودکی اجازه دسترسی به سرمایه انسانی والدین را می‌دهد. سرمایه اجتماعی متفاوت خانواده‌ها، سطوح مختلف سرمایه اجتماعی قابل دسترس را برای افراد ایجاد می‌کند (نازک‌تبار و دیگری، ۱۳۸۷: ۳۷). سرمایه اجتماعی از اجزای مختلفی تشکیل شده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت است از: اعتماد، مشارکت، روابط اجتماعی، اطلاعات و انتظارات، بنابراین هرگاه وجود هر یک از این مولفه‌ها از سطح فردی و خانوادگی فراتر رود و در سطح جامعه گسترش یابد و به عبارتی تعمیم یابد دارای ارزش بسیاری می‌گردد و در صورت نقصان، کارایی خود را که به تعبیر گیدنز^۲ همانا تسهیل‌کننده روابط اجتماعی، کاهش هزینه‌های زائد، کاهش نظام دیوان‌سالاری، ارمغان‌آورنده عدالت، آزادی و دموکراسی، توسعه اقتصادی و ارتقاء فرهنگی است از دست می‌دهد (فاضل و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۰). پژوهش‌های انجام گرفته نشان داده‌اند که موفقیت تحصیلی در مدارس با زمینه و پیشینه طبقاتی-اجتماعی دانش‌آموزان ارتباط دارد (مهری، ۱۳۸۴: ۲۷). یافته‌های پژوهشی معاصر به‌ویژه در حوزه جامعه‌شناختی آموزش و پرورش (نظیر بوردیو، ۱۹۸۶؛ کلمن، ۱۹۸۸؛ پاتنام، ۱۹۹۳ و پورتز، ۱۹۹۸)، گویای دو واقعیت اساسی است. اولاً علی‌رغم نگاه و باوری که در خصوص نقش و تاثیر مدرسه در میزان موفقیت تحصیلی و پایگاه اجتماعی آتی کودکان در اندیشه والدین و برنامه‌ریزان آموزشی وجود دارد، نتایج تحقیقات جدید حاکی از آن است که در تبیین پیشرفت تحصیلی و موفقیت پایگاه

1. Colman

2. Giddens

اجتماعی افراد، «خاستگاه‌های خانوادگی» نقش به مراتب والاتری نسبت به درجه، کیفیت و نوع مدارس دارند، بنابراین نقش مدرسه در کسب موفقیت اجتماعی افراد کمتر از خانواده است، دلیل این امر این است که مدرسه و دیگر مراکز رسمی آموزشی، بیشتر درون‌داده‌های خاصی را مانند: «فرصت‌ها»، «تقاضاها» و «پاداش‌ها» وارد فرایند جامعه‌پذیری می‌کند ولی خانواده درون‌داده‌هایی نظیر «نگرش‌ها»، «تلاش‌ها» و «تصور از خود» را که نسبت به درون‌داده‌های اول با ارزش‌ترند درونی می‌کند. ثانیاً در میان انواع خاستگاه‌های خانواده، سرمایه اجتماعی از اهمیت و اعتبار بیشتری نسبت به سایر سرمایه‌ها برخوردار است. نتایج پژوهش‌های فوق در کنار کارکردهای نظام آموزشی موجب گردید تا خردمندان حوزه‌ی تعلیم و تربیت به ویژه اندیشمندان جامعه‌شناسی آموزش و پرورش به مقوله بسیار مهم به نام «سرمایه اجتماعی» بپردازند (شریفی، ۱۳۸۸: ۲۱). در شهر تبریز هم به علت توسعه روزافزون همه جانبه این شهر و تبدیل شدن آن به یک کلانشهر، سرمایه اجتماعی خانواده‌ها به خصوص در زمینه نگرش به تحصیلات فرزندان به ویژه دختران در دهه و سال‌های اخیر تغییر نموده و نوعی فضای رقابتی شدید بین خانواده‌ها در زمینه موفقیت تحصیلی فرزندان و به ویژه دختران، در جریان است که پژوهش حاضر هم درصدد بررسی و پاسخگویی به این سوال است که آیا بین سرمایه اجتماعی خانواده‌ها و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی در شهر تبریز رابطه وجود دارد؟

اهداف تحقیق

هدف کلی

– تعیین رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز

اهداف جزئی

- تعیین رابطه بین ساختار اجتماعی درون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز
- تعیین رابطه بین ساختار اجتماعی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز
- تعیین رابطه بین ساختارشناختی درون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز
- تعیین رابطه بین ساختارشناختی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز
- تعیین تفاوت بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر
- تعیین تفاوت بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات مادر
- تعیین تفاوت بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب رشته تحصیلی

- تعیین تفاوت بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر
- تعیین تفاوت بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات مادر
- تعیین تفاوت بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب رشته تحصیلی
- تعیین تفاوت بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب وضعیت زندگی با پدر و مادر.

مبانی نظری

در این پژوهش موفقیت تحصیلی یک طرف رابطه و سرمایه اجتماعی خانواده با ابعاد چهارگانه: ۱. ساختار سرمایه اجتماعی درون خانواده و ساختار سرمایه اجتماعی بیرون خانواده (بر گرفته از نظریه‌های پاتنام، کلمن و لین) ۲. ساختار سرمایه شناختی درون و ساختارشناختی بیرون خانواده (بر گرفته از نظریه‌های پاتنام، لین و فوکویاما) طرف دیگر رابطه هستند.

فرضیه‌ها

- بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد.
- بین ساختار اجتماعی درون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد.
- بین ساختار اجتماعی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد.
- بین ساختارشناختی درون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد.
- بین ساختارشناختی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد.
- بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات مادر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات مادر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
- بین پیشرفت تحصیلی پاسخگویان برحسب وضعیت زندگی با والدین تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

روش پژوهش

این تحقیق از نظر هدف، از نوع کاربردی و از نظر زمانی، مقطعی است و همچنین از نظر کنترل شرایط پژوهش؛ یک بررسی پیمایشی است چون برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده می‌شود و نیز میدانی است؛ چون در محیط واقعی یعنی آموزش و پرورش (مدارس دخترانه) شهر تبریز اجرا می‌شود.

جامعه آماری، حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز تشکیل می‌دهند، با توجه به آمار اخذ شده از اداره آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی تعداد کل دانش‌آموزان دختر دبیرستانی در سال تحصیلی ۹۴ برابر ۲۶۸۶۰ نفر می‌باشد.

جدول شماره (۱): جامعه آماری به تفکیک نمونه

تعداد	ناحیه
۶۳۹۷	ناحیه ۱
۳۵۵۰	ناحیه ۲
۶۲۷۷	ناحیه ۳
۶۲۹۹	ناحیه ۴
۴۳۳۷	ناحیه ۵
۲۶۸۶۰	کل

به منظور تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است و با درجه دقت ۵ درصد و سطح اطمینان ۹۵ درصد حجم نمونه برابر ۳۷۹ نفر به دست می‌آید.

$$n = \frac{Nz^2pq}{Nd^2 + z^2pq} = \frac{28860 \times 1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{28860 \times 0.05^2 + 1.96^2 \times 0.5 \times 0.5} = 379$$

نمونه‌گیری به صورت تصادفی طبقه‌ای نسبتی انجام شد. به این ترتیب که هر یک از نواحی پنج‌گانه به عنوان یک طبقه انتخاب و پس از آن به نسبت تعداد دانش‌آموزان هر ناحیه، از آن‌ها نمونه‌گیری می‌شود. نمونه‌گیری در بین هر ناحیه به صورت تصادفی انجام شد، از هر ناحیه به تعداد ۴ تا ۶ مدرسه انتخاب شده و از مدارس انتخاب شده به صورت تصادفی از دانش‌آموزان نمونه‌گیری شد.

تعریف متغیرها

سرمایه اجتماعی خانواده

اصطلاح سرمایه اجتماعی خانواده، نشان دهنده یک گروه، شبکه اجتماعی و روابط بین افراد بالغ و کودکان است که در زمان رشد کودکان بسیار مهم است. آن چه که در سرمایه اجتماعی خانواده‌ها مهم است ارتباطات درون خانوادگی و بین خانوادگی است، کلمن دو نوع سرمایه اجتماعی را از هم تفکیک می‌کند:

سرمایه اجتماعی در داخل خانواده و سرمایه اجتماعی خارج از خانواده. سرمایه اجتماعی درون خانواده شامل: سرمایه ساختاری درون خانواده و سرمایه شناختی درون خانواده و سرمایه اجتماعی خارج از خانواده نیز شامل: سرمایه ساختاری بیرون خانواده و سرمایه شناختی بیرون خانواده می‌شود (کلمن، ۱۹۹۰: ۳۳).

ساختار اجتماعی درون خانواده در این تحقیق با نوع و میزان تعاملات بین اعضای خانواده و میزان حضور والدین در خانه تعریف و سنجش می‌شود. ساختار اجتماعی بیرون خانواده در این تحقیق با نوع و میزان تحرک و جابجایی مکانی، فروبستگی (شکاف) بین نسلی و ارتباطات اجتماعی تعریف و سنجش می‌شود. سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده در این تحقیق با سطح انتظارات والدین، آگاهی والدین، صمیمیت بین اعضای خانواده، اعتماد در درون خانواده و حمایت خانواده از فرد تعریف و سنجش می‌شود و سرمایه اجتماعی شناختی بیرون خانواده در این تحقیق با میزان اعتماد بیرون خانواده، همکاری و حمایت اجتماعی تعریف و سنجش می‌شود.

جدول شماره (۲): تعریف عملیاتی سرمایه اجتماعی خانواده

ابعاد	شاخص‌ها	گویه‌ها
	تعداد اعضای خانواده	۱ نفر، ۲ نفر، ۳ نفر، بیش از ۳ نفر
ساختار اجتماعی درون خانواده	حضور والدین در خانه	میزان حضور پدر، حضور مادر و حضور همزمان پدر و مادر در خانه
	تعاملات اعضای خانواده	میزان صحبت و درد دل، مشورت، کمک، دعوا و قهر
	تحرک مکانی	میزان تحرک و جابجایی خانه و میزان جابجایی مدرسه
ساختار اجتماعی بیرون خانواده	ارتباطات اجتماعی خانواده	میزان رفت و آمد با فامیل، همسایگان، دوستان و ... عضویت در انجمن‌هایی مانند: هیئت امنای مسجد، انجمن شعر و ادب و ...
	فروستگی بین نسلی	میزان درک از طرف والدین، تشابه یا مغایرت ارزش‌ها، میزان علاقه پاسخگو به شغل و تفریحات والدین
	سطح انتظارات والدین	میزان انتظارات معقول، سعی برای برآورده کردن انتظارات و ...
ساختار شناختی درون خانواده	آگاهی والدین	میزان مطالعه والدین، میزان استفاده از رسانه‌ها، پیگیری اخبار، درک شرایط نوجوانی فرزندان و میزان اهمیت به تحصیل فرزندان
	صمیمیت اعضای خانواده	میزان احساس راحتی، صمیمیت، ترس و میزان گذشت
	اعتماد درون خانواده	میزان اعتماد به پدر و به مادر و عدم اعتماد به پدر و مادر
	حمایت درون خانواده	حمایت عاطفی و حمایت مادی
ساختار شناختی بیرون خانواده	اعتماد اجتماعی	میزان اعتماد به رسانه‌ها، معلمان، سیاست‌مداران، نهادها و ...

میزان همکاری با پلیس، شرکت در امور محله و مدرسه، انجمن‌ها، امور خیریه و ...	همکاری اجتماعی	بیرون خانواده
میزان حمایت پلیس، دولت، وزارت بهداشت و قوه قضاییه از افراد	حمایت اجتماعی	

موفقیت تحصیلی

موفقیت تحصیلی عبارت است از: مسئول نهایی فرآیند یادگیری فعال که با کمک آموزش فعالیت‌های تربیتی انجام می‌گیرد، همچنین، سرعتی که دانش‌آموز در تکمیل پایه‌ها و درجات گوناگون دارد و برحسب مقدار پیش‌افتادگی و سرعت یا عقب‌ماندگی وی اندازه‌گیری می‌شود (بیابانگرد، ۱۳۸۳: ۳۲). موفقیت تحصیلی با استفاده از معدل کل دانش‌آموزان اندازه‌گیری می‌شود. موفقیت تحصیلی از روی معدل دانش‌آموزان در سه گروه تقسیم‌بندی می‌شود:

جدول شماره (۳): تعریف عملیاتی موفقیت تحصیلی

عنوان	شاخص
موفقیت پایین	معدل کمتر از ۱۴
موفقیت متوسط	معدل بین ۱۴ تا ۱۷
موفقیت بالا	معدل بالای ۱۷

ابزار اندازه‌گیری

برای اندازه‌گیری متغیرها از سوال و برای اندازه‌گیری سازه‌ها از ابزار (مقیاس) طیف لیکرت استفاده می‌شود. برای بررسی اعتبار پرسشنامه از روش اعتبار صوری و برای بررسی پایایی ابزار، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد.

جدول شماره (۴): جدول واریانس کل متغیرها

متغیر	واریانس کل
موفقیت تحصیلی	۰/۶۳۶
ساختار اجتماعی درون خانواده	۰/۵۳۱
ساختار اجتماعی بیرون خانواده	۰/۵۰۳
ساختار شناختی درون خانواده	۰/۶۴۳
ساختار شناختی بیرون خانواده	۰/۶۱۸

جدول شماره (۵): جدول آلفای کرونباخ

متغیرها	آلفای کرونباخ
موفقیت تحصیلی	۰/۷۱
ساختار اجتماعی درون خانواده	۰/۸۰
ساختار اجتماعی بیرون خانواده	۰/۷۹
ساختار شناختی درون خانواده	۰/۷۴
ساختار شناختی بیرون خانواده	۰/۷۷

چون ضریب آفای کروناخ برای تمامی متغیرها بیش از ۰/۷۰ محاسبه گردد، پایایی پرسشنامه مطلوب ارزیابی می‌شود.

یافته‌ها

۲۰/۸ درصد از پاسخگویان در پایه اول، ۲۵/۷ درصد در پایه دوم، ۲۷/۴ درصد در پایه سوم و ۲۰/۱ درصد در پایه چهارم مشغول به تحصیل بوده‌اند. ۲۰/۸ درصد از پاسخگویان اول عمومی، ۲۵/۵ درصد علوم انسانی، ۳۲/۱ درصد علوم تجربی، ۱۰/۵ درصد رشته ریاضی و فیزیک و ۱۱/۱ درصد هم دانش‌آموز کاردانش و فنی حرفه‌ای هستند. ۲۴/۴ درصد از پاسخگویان معدلی کمتر از ۱۴ داشته‌اند، درحالی که ۴۶/۱ درصد بین ۱۴ تا ۱۷ و ۲۹/۵ درصد معدلی بالای ۱۷ داشته‌اند. ۲۰/۲ درصد از پاسخگویان معدلی کمتر از ۱۴ داشته‌اند، در حالی که ۵۱/۳ درصد بین ۱۴ تا ۱۷ و ۲۸/۴ درصد معدلی بالای ۱۷ داشته‌اند. میزان تحصیلات پدر ۵/۵ درصد از پاسخگویان در سطح ابتدایی، ۲۲/۶ درصد در سطح راهنمایی، ۲۳/۴ درصد در سطح راهنمایی، ۸/۱ درصد در سطح فوق دیپلم، ۲۵/۵ درصد در سطح لیسانس و ۱۷/۷ درصد فوق لیسانس یا بالاتر بوده است. میزان تحصیلات ۹/۴ درصد از پاسخگویان در سطح ابتدایی، ۲۳/۴ درصد در سطح راهنمایی، ۲۴/۲ درصد در سطح راهنمایی، ۴/۲ درصد در سطح فوق دیپلم، ۲۸/۴ درصد در سطح لیسانس و ۱۰/۳ درصد فوق لیسانس یا بالاتر بوده است. ۷/۳ درصد از پدران پاسخگویان بیکار بوده‌اند، هم‌چنین ۴۹/۲ درصد از پدران پاسخگویان، شغل آزاد داشته‌اند، درحالی که ۲۸/۱ درصد کارمند، ۱/۸ درصد پزشک بوده‌اند، ۵/۸ درصد در مشاغل پزشکی و ۷/۶ درصد نیز در مشاغل نظامی و انتظامی مشغول بوده‌اند. ۶۲/۳ درصد از مادران پاسخگویان خانه‌دار بوده‌اند، هم‌چنین ۲/۳ درصد از مادران پاسخگویان شغل آزاد داشته‌اند، در حالی که ۱۳/۶ درصد کارمند، ۱/۱ درصد پزشک بوده‌اند، ۸/۱ درصد در مشاغل پزشکی و ۱/۶ درصد نیز در مشاغل نظامی و انتظامی مشغول بوده‌اند. پدر و مادر ۹۴/۲ درصد از پاسخگویان هر دو در قید حیات هستند، درحالی که ۳/۱ درصد از پدران و ۲/۱ درصد از مادران فوت نموده‌اند و ۰/۵ درصد نیز هم پدر و هم مادرشان فوت نموده‌اند، ۸۶/۵ درصد از پاسخگویان با هر دو والدشان زندگی می‌کنند، ۱/۱ درصد نیز با هیچ یک زندگی نمی‌کنند، درحالی که ۲/۴ درصد با پدر و ۴/۲ درصد فقط با مادرشان زندگی می‌کنند. تعداد فرزندان خانواده‌های ۱۲/۶ درصد از پاسخگویان ۱ نفر، ۷۵/۲ درصد ۲ نفر، ۸/۷ درصد ۳ نفر و تنها ۳/۴ درصد بیش از ۳ نفر بوده‌اند.

- بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد و شدت این رابطه با توجه به ضریب همبستگی پیرسون (۰/۷۶۲) مستقیم و قوی می‌باشد، به طوری که می‌توان گفت: با افزایش میزان سرمایه اجتماعی خانواده، میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

- بین ساختار اجتماعی درون خانواده و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد و شدت این رابطه با توجه به عدد مقابل ضریب همبستگی پیرسون (۰/۶۷۴) مستقیم و قوی می‌باشد، به طوری که می‌توان گفت: با تقویت ساختار اجتماعی درون خانواده، میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

- بین ساختار اجتماعی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد و شدت این رابطه با توجه به عدد مقابل ضریب همبستگی پیرسون (۰/۶۱۹) مستقیم و قوی می‌باشد، به طوری که می‌توان گفت: با تقویت ساختار اجتماعی بیرون خانواده، میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

- بین ساختار شناختی درون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد و شدت این رابطه با توجه به عدد مقابل ضریب همبستگی پیرسون (۰/۷۴۹) مستقیم و قوی می‌باشد، به طوری که با تقویت ساختار شناختی درون خانواده، میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

- بین ساختار شناختی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد و شدت این رابطه با توجه به عدد مقابل ضریب همبستگی پیرسون (۰/۷۳۷) مستقیم و قوی می‌باشد، به طوری که با تقویت ساختار شناختی درون خانواده، میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد.

- بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 - بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات مادر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 - بین سرمایه اجتماعی خانواده‌های پاسخگویان برحسب رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 - بین پیشرفت تحصیلی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات پدر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 - بین پیشرفت تحصیلی خانواده‌های پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات مادر تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

- بین پیشرفت تحصیلی خانواده‌های پاسخگویان برحسب رشته تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

هم‌چنین نتایج رگرسیون نیز نشان داد که سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده عمده‌ترین نقش را در تعیین میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند، این متغیر با قدرت تبیین و تاثیر ۲۳ درصدی و قابلیت پیش‌بینی ۵۱ درصدی در رتبه اول تاثیرگذاری قرار می‌گیرد، پس از سرمایه اجتماعی شناختی درون خانواده، بعد سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده با تاثیر ۲۰ درصدی و قدرت پیش‌بینی ۴۰ درصدی در رتبه دوم، سرمایه اجتماعی شناختی بیرون خانواده در رتبه سوم و سرمایه اجتماعی ساختاری بیرون خانواده در رتبه چهارم قرار می‌گیرند. نتیجه کلی این تحقیق نشان داد که:

بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد، این نتیجه با نتایج تحقیقات محبوبی (۱۳۸۷)، سمیعی (۱۳۸۹)، نازک‌تبار و ویسی (۱۳۹۰)، وایت (۱۹۹۸)، موریس (۲۰۱۰) و گلیسپیه (۲۰۱۳) کاملاً همخوانی دارد و با نتایج تحقیقات شریفی و کاکاوندی (۱۳۸۸)، فاضل و همکاران (۱۳۹۰) و خانی (۱۳۹۳) دربرخی نتایج همخوانی دارد ولی دربرخی نتایج همخوانی ندارد و با نتایج تحقیق مهری (۱۳۸۴) کاملاً ناهمخوان است.

نتیجه‌گیری و بحث

در این پژوهش موفقیت تحصیلی یک طرف رابطه و سرمایه اجتماعی خانواده با ابعاد چهارگانه پارسونز: ۱. ساختار سرمایه اجتماعی درون خانواده و ساختار سرمایه اجتماعی بیرون خانواده (بر گرفته از نظریه‌های پاتنام، کلمن و لین) ۲. ساختار سرمایه شناختی درون و ساختار شناختی درون خانواده (بر گرفته از نظریه‌های پاتنام، لین و فوکویاما) طرف دیگر رابطه بودند.

اصطلاح سرمایه اجتماعی خانواده، نشان دهنده یک گروه، شبکه اجتماعی و روابط بین افراد بالغ و کودکان است که در زمان رشد کودکان بسیار مهم است، آن چه که در سرمایه اجتماعی خانواده‌ها مهم است ارتباطات درون خانوادگی و بین خانوادگی است. کلمن دو نوع سرمایه اجتماعی را از هم تفکیک می‌کند: ۱. سرمایه اجتماعی در داخل خانه و ۲. سرمایه اجتماعی خارج از خانواده، به عبارتی کلمن و بسیاری از پژوهشگران برای سنجش سرمایه اجتماعی، ارتباط‌های درون خانوادگی و بین خانوادگی را به عنوان شاخص‌های اساسی مورد نظر قرار داده‌اند. سرمایه اجتماعی داخل خانواده زمانی را در بر می‌گیرد که والدین با یکدیگر و بچه‌های‌شان می‌گذرانند. ارتباط‌های درون خانواده به عبارت دیگر، تعاملات والدین - کودکان در دل خانواده، سرمایه اجتماعی درون خانواده به شمار می‌آید. سرمایه اجتماعی بیرون خانواده به روابط خارج خانه، در درون اجتماع کلی‌تر می‌پردازد که هنجارهای قوی‌تری برای کمک به اعضای خانواده نسبت به اعضای غیر خانواده به وجود می‌آورد. سرمایه اجتماعی بیرون خانواده شامل: ارتباط با گروه‌ها و نهادها از جمله خویشاوندان و همسایگان و ارتباط با اولیاء و مربیان و مسئولان مدرسه

است، بنابراین سرمایه اجتماعی به دو بعد سرمایه اجتماعی درون خانوادگی و بیرون خانوادگی تقسیم می‌شود:

الف) سرمایه اجتماعی درون خانواده

سرمایه اجتماعی درون خانواده شامل: هنجارها، شبکه‌های اجتماعی و روابط بین والدین و فرزندان‌شان است که برای فرزندان به ویژه در دوران جامعه‌پذیری بسیار گرانبها است، این سرمایه اجتماعی از طریق سرمایه‌گذاری در کنش متقابل بین افراد خانواده و با ایجاد فرصت برای کنش‌های بین شخصی و هم‌چنین فراوانی و مدت زمان کنش ظاهر می‌شود.

کلمن بر روابط والدین- فرزندان تاکید می‌کند و از حضور فیزیکی والدین در خانواده و رسیدگی به فرزندان به عنوان شاخص اندازه‌گیری استفاده می‌کند. کلمن نمونه‌ای از دانش‌آموزان را مطالعه کرد و پیوندی بین سرمایه انسانی و اجتماعی به وجود آورد. پیش‌فرض او این بود که سرمایه اجتماعی متفاوت خانواده‌ها، سطوح مختلف سرمایه اجتماعی قابل دسترسی را برای کودکان ایجاد می‌کند. او سرمایه اجتماعی را با چند عامل زیر در ارتباط می‌داند:

- حضور والدین در خانه (یک یا هر دو نفر)

- تعداد فرزندان

- ترکیب متفاوت والدین

- انتظار مادران از آموزش بچه

- تحرک خانواده

- حضور در کلیسا

کلمن بیان می‌کند: سرمایه اجتماعی خانواده همانند سرمایه‌های دیگر، در خوشبختی کودک به ویژه دستاوردهای آموزشی او اثرات مهم و یکسانی دارد. وی سرمایه اجتماعی را در تسهیلات خوشبختی کودکان به‌عنوان منبعی لازم و ضروری می‌شناسد. به نظر کلمن سرمایه اجتماعی، ذاتاً در روابط والدین و فرزند وجود دارد. او در مورد نحوه این روابط به میزان وقت و انرژی که والدین در کمک به فرزندان‌شان سرمایه‌گذاری می‌کنند اشاره دارد. سرمایه اجتماعی درون خانواده ساز و کار مهمی است که از طریق آن انتظار-های تحصیلی والدین به فرزندان انتقال می‌یابد و انتظارات تحصیلی آن‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. کلمن به اهمیت سرمایه اجتماعی بیرون خانواده تاکید نموده است، این سرمایه به شبکه اجتماعی خانواده در اجتماع و رابطه آن با دیگر نهادهای اجتماع و اعضای اجتماع مانند مدارس و سازمان‌های اجتماعی اشاره دارد. وی پیشنهاد می‌کند که تماس بین کودک و خانواده، دوستان، جامعه و مدرسه‌اش می‌تواند به دستاورد-های آکادمیک بالایی تبدیل شود، این تماس‌ها محصول روابط و درگیری‌های اجتماعی است که سرمایه اجتماعی نام دارد. بر اساس پژوهش‌های آموزشی، میزان ترک تحصیل بالا به آسانی یک رخداد و اتفاق

نیست، بلکه حاصل یک فرایند طولانی‌تر از عقب‌گرد تحصیلی است. بسیاری از شرایط و عوامل مختلف با فرایند رهایی تحصیلی، جمع شده‌اند که دستاوردهای تحصیلی پایین، مدرسه‌گریزی، رفتار مخرب و ابعاد آموزشی پایین حاصل آن‌ها است.

پاول و پارسل شاخص‌های زیر را برای سرمایه اجتماعی خانواده در نظر گرفته‌اند:

- توجه والدین به فعالیت‌های فرزندان
- شناخت والدین از دوستان و همکلاسی‌های فرزندان‌شان
- توجه والدین به فعالیت‌های مدرسه یا برنامه‌ریزی در مورد آن‌ها

ب) سرمایه اجتماعی بیرون خانواده

این نوع سرمایه شامل گروه‌های زیر است:

- دوستان و همسایگان
- پوتنام، شبکه‌های همسایگی را در تقویت سرمایه اجتماعی مفید و موثر می‌داند پیش از او نیز مطالعات دقیقی پیرامون شبکه‌های دوستان و همسایگان انجام شده بود. مطالعه پوتنام در زمینه زندگی آمریکایی نشان می‌دهد که این نوع زندگی، انواع مختلف شبکه‌های اجتماعی سرمایه اجتماعی را حمایت می‌کند (استون، ۲۰۰۰).

- خویشاوندان

خویشاوندان به عنوان گروه‌هایی که می‌توانند حمایت اجتماعی فراهم سازند، کمتر در مطالعات مربوط سرمایه اجتماعی مورد توجه قرار گرفته‌اند به عبارت دیگر، مطالعات اندکی درباره شبکه‌های اعضای خانواده و خویشاوندان که متعلق به یک گروه خانگی است انجام شده است (اگر چه حمایت درون نسلی اجتماعی خودش یک مرکز مطالعات تلقی می‌شود).

- تحرک و جابجایی مکانی

جابجایی خانه و مدرسه یا به عبارت دیگر تغییر محل سکونت و محل تحصیل با ایجاد گروه‌های جدید برای فرد بر سرمایه اجتماعی تاثیر می‌گذارد.

- فروبستگی بین نسلی

فاصله گرفتن نسل والدین و فرزندان نیز عاملی است که موجب دگرگونی سرمایه اجتماعی فرد می‌شود. کلمن بر اهمیت سرمایه اجتماعی که در خارج از خانواده قرار دارد نیز تاکید کرده است. این سرمایه به شبکه اجتماعی خانواده در اجتماع و رابطه آن با دیگر نهادهای اجتماعی و اعضای اجتماع اشاره دارد. سرمایه شناختی درون خانواده شامل شاخص‌هایی مانند: سطح انتظارات والدین، آگاهی والدین، صمیمیت

بین اعضای خانواده، اعتماد در درون خانواده و حمایت خانواده و سرمایه اجتماعی شناختی بیرون خانواده شامل شاخص‌هایی مانند: اعتماد بیرون خانواده، همکاری و حمایت اجتماعی را در بر می‌گیرد. مکانیل و رالف (۱۹۹۹) برای سرمایه اجتماعی خانواده، ابعاد مختلفی را پیشنهاد کرده‌اند:

- بحث بین والدین و فرزندان

- نظارت بر امور تحصیلی فرزندان

- توجه و مشغولیت والدین در امور مربوط به اولیاء و آموزگاران

پژوهش‌های هوگان در مورد سرمایه اجتماعی در خانواده‌ها نشان داده است که سرمایه اجتماعی در خانواده شامل ارتباط بین نسل‌ها، بین بچه‌های جوان و والدین سالخورده آن‌ها، بین بچه‌ها و پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها، نامادری‌ها و ناپدری‌ها و دیگر اعضای خانواده است، با جمع‌بندی در ادبیات سرمایه اجتماعی، تعاملات والدین و دانش‌آموز و دانش‌آموز با خویشاوندان و آشنایان به عنوان یکی از شکل‌های مهم سرمایه اجتماعی، نقش مهمی در عملکرد تحصیلی و موفقیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان دارد، وی خاطر نشان می‌سازد که دانش‌آموزانی که والدین آن‌ها از طبقه متوسط هستند از توجه زیاد والدین خود در منزل و مدرسه برخوردارند، این والدین از طریق متناسب ساختن برنامه‌های تحصیلی با نیازهای فرزندان‌شان و ارائه کمک‌های فراوان به فرزندان‌شان در منزل در مقایسه با کودکان متعلق به طبقات فقیر، مزایای تحصیلی بیشتری را برای فرزندان‌شان فراهم می‌کنند.

هم‌چنین پژوهش‌ها نشان می‌دهد که افزایش سطح حمایت والدین، نظیر کمک تحصیلی در منزل، شیوه فرزندپروری، نظارت بر فرزندان، واکنش به نمرات کسب شده و توجه به موضوع‌های درسی، دانش‌آموزان را تشویق می‌کند که دبیرستان را به اتمام برسانند. داگلاس علاوه بر توجه به نقش والدین در تشویق کودکان به تحصیل به تمایزهای بین والدین نیز توجه دارد، به نظر وی علاقه‌مندی والدین و شور و شوق آن‌ها به تعلیم و تربیت فرزندان‌شان را نمی‌توان از کیفیت تحصیلی و فرهنگی خود والدین و محیط خانوادگی که برای فرزندان فراهم می‌کنند جدا کرد، در این مورد نمی‌توان گفت که چیزی به نام علاقه‌مندی در خلاً وجود دارد. والدینی که خوب تحصیل کرده‌اند علاقه دارند فرزندشان نیز مانند خودشان از تعلیم و تربیت خوب بهره‌مند شوند و آماده‌اند که شرایط و در مواردی پول لازم را برای این امر فراهم آورند، در خانواده‌هایی که والدین از طریق کلام و رفتار به علم دانش‌آموز و معلم او احترام می‌گذارند موفقیت تحصیلی در این خانواده‌ها بیشتر مشاهده می‌شود، هم‌چنین در خانواده‌هایی که والدین با کتاب، روزنامه و مطالعه سر و کار دارند علاقه‌مندی فرزند هم به مطالعه و به خصوص درس افزایش می‌یابد، در خانواده‌هایی که فرزندان احساس امنیت روانی می‌کنند و پیوسته پدر و مادر را حامی و پشتوانه خود می‌دانند انرژی‌های روانی آن‌ها برای تحصیل و موفقیت صرف می‌شود. والدین باید این اصل تربیتی را بیاموزند که همه دانش‌آموزان در یک زمان ثابت به یک سطح یادگیری نمی‌رسند بلکه زمان برای آن‌ها متفاوت است. گاهی لازم است ساعات درسی افزایش یابد و یا استفاده از معلم کمکی، کتاب راهنما، سی‌دی‌های آموزشی و

حضور در کلاس‌های جبرانی بسیار مناسب و مفید خواهد بود، در خانواده‌هایی که والدین با ویژگی‌های روانی و شخصیتی فرزندان خود آشنایی دارند و آن‌ها را ارضا می‌کنند، تشویق فرزندان و پاداش‌دهی به موقع، علاقه‌مندی آن‌ها را برای یادگیری بالا برده و موجب پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود.

پیشنهادها

نتایج این تحقیق نشان دادند:

- بین ساختار شناختی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد. در این راستا پیشنهاد می‌شود:

دولت و مسئولین فرهنگی کشور در برنامه‌ریزی‌های آموزشی در کنار عوامل اقتصادی به عوامل اجتماعی و فرهنگی نیز توجه کنند، زیرا پرداختن به امور فرهنگی و سرمایه‌گذاری در این زمینه، شرایط لازم برای تقویت سرمایه اجتماعی را فراهم خواهد کرد این سرمایه‌گذاری نوعی سرمایه‌گذاری زیربنایی است که موجب ارتقاء و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان خواهد شد. معلمان با رفتار صادقانه و مبتنی بر احترام و البته قانون-مدار خود، حس اعتماد را در بین دانش‌آموزان و خانواده‌های‌شان ایجاد نمایند تا خانواده‌ها با افزایش اعتماد به معلمان و مسئولین مدرسه با شرکت فرزندان‌شان در برنامه‌ها و فوق‌برنامه‌های آموزشی مدرسه، زمینه موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم نمایند.

حمایت دولت از خانواده‌ها و به ویژه خانواده‌های آسیب‌پذیر از طریق روش‌هایی مانند آموزش درسی همگانی در رسانه‌ها نیز می‌تواند موجب موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان شود.

- بین ساختار شناختی درون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد، در این راستا پیشنهاد می‌شود:

والدین انتظارات معقولی از فرزندان‌شان در زمینه تحصیلی داشته باشند و از مقایسه بی‌اساس فرزندان خود با سایرین پرهیز کرده و استرس را از فرزندان‌شان دور کنند.

در صورت برآورده نشدن حتی انتظارات معقول یا بخشی از آن، فوراً به فکر تنبیه جسمی یا روحی فرزندان نیافتند و به فکر علت و راه چاره برای تلاش مجدد باشند.

والدین سعی کنند محیطی عاری از ترس و بر مبنای احترام، اعتماد و احساس مسئولیت در درون خانواده حاکم سازند.

والدین آگاهی خود را با مطالعه، استفاده بهینه از رسانه‌ها و مشاوره با متخصصان برنامه‌ریزی درسی و روان‌شناسان تربیتی افزایش دهند.

- بین ساختار اجتماعی درون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد، در این راستا پیشنهاد می‌شود:

والدین با برنامه‌ریزی اوقات فراغت درون منزل مانند مشاغر، بحث سیاسی، تعریف لطیفه و روایت و ... میزان صحبت، درد دل و مشورت اعضای خانواده با همدیگر را افزایش دهند، این امور موجب تقویت سرمایه اجتماعی ساختاری درون خانواده‌ها شده و بر موفقیت تحصیلی فرزندان تاثیر مثبتی می‌گذارد.

پدر و مادر با مطالعه کتب روان‌شناسی خانواده و تربیت فرزند برآستانه تحمل خود افزوده و از دعوای و قهرهای مداوم و بی‌اساس پرهیز کنند، این کار موجب آرامش فضای درون خانواده و در نتیجه موفقیت تحصیلی فرزندان می‌شود.

پدر و مادر با بیان مشکلات کاری و مالی خود حس مسئولیت‌پذیری را در خانواده افزایش دهند، این امر موجب می‌شود حس مسئولیت‌پذیری فرزندان افزایش یافته و الزامی خود خواسته در ایشان نسبت به تلاش برای موفقیت تحصیلی ایجاد گردد.

اعضای خانواده در امورات هم به یکدیگر کمک کنند. یکی از این زمینه‌های کمک کردن، کمک به امور تحصیلی همدیگر است که موجب موفقیت تحصیلی اعضای خانواده می‌شود.

پدر و مادر حضور همزمان خود در خانه را افزایش دهند، این حضور ضمن نظارتی نامحسوس، می‌تواند کمی‌ها و کاستی‌های تحصیلی فرزندان را جبران نموده و موجب موفقیت تحصیلی شود.

- بین ساختار اجتماعی بیرون خانواده‌ها و میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تبریز رابطه وجود دارد، در این راستا پیشنهاد می‌شود:

- اگر احساس می‌شود که تحرک و جابجایی مکانی (منزل یا حداقل مدرسه) موجب موفقیت تحصیلی فرزندان خواهد شد، در صورت امکان آن را انجام دهند و در صورت عدم امکان نظارت بیشتری بر روابط فرزندان در محله و مدرسه داشته باشند.

- روابط اجتماعی خود را با فامیل، همسایه‌ها، دوستان و همکاران‌شان، خانواده دوستان یا همکلاسی‌های فرزندان و ... افزایش دهند تا بر سرمایه اجتماعی‌شان افزوده شود، البته این روابط باید کنترل شده و بر اساس ضوابطی باشد، این افزایش سرمایه موجب می‌شود خانواده‌ها از تجارب سایر خانواده‌هایی که فرزندان موفق در تحصیل داشته‌اند استفاده کنند، همچنین از تجارب خانواده‌هایی که فرزندان‌شان در تحصیل موفق نبوده‌اند نیز می‌توان برای پیشگیری و عبرت استفاده نمایند.

خانواده‌ها و به ویژه والدین عضویت و میزان فعالیت خود را در انجمن‌هایی مانند: هیئت امنای مسجد، انجمن شعر و ادب، انجمن‌های علمی، انجمن‌های شغلی، انجمن‌های خیریه، انجمن‌های ورزشی، حفظ محیط‌زیست، احزاب سیاسی، بسیج و به خصوص انجمن اولیا و مربیان مدرسه افزایش دهند تا بر سرمایه اجتماعی‌شان افزوده شود، این افزایش سرمایه بر تجارب والدین افزوده و موجب برنامه‌ریزی بهتر برای تحصیل و موفقیت تحصیلی فرزندان خواهد شد البته این فعالیت‌ها نیز باید کنترل شده و بر اساس ضوابطی باشد.

والدین به شرایط نوجوانی و ارزش‌های نسل جدید و تفریحات مورد علاقه فرزندان‌شان احترام قائل شوند و محیطی مبتنی بر تفاهم در منزل ایجاد نمایند تا فرزندان با احساس راحتی در خانواده، بر موفقیت خود بیافزایند.

منابع

- بیابانگرد، ا. (۱۳۸۱). **روش پژوهش**. تهران: انتشارات سنجش. چاپ اول.
- پاتنام، ر. (۱۳۸۰). **سرمایه اجتماعی (تعاریف و مفاهیم)**. ترجمه: م، دلفروز. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- شریفی، ا؛ و دیگری. (۱۳۸۸). رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با هویت جوانان. **فصلنامه تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه**. شماره ۴.
- فاضل، ر؛ و همکاران. (۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی خانواده و عوامل موثر بر آن، (مطالعه موردی شهر قم). **فصلنامه مطالعات جامعه شناختی ایران**. سال ۱، شماره ۲.
- کلمن، ج. (۱۳۸۷). **بنیادهای نظریه اجتماعی**. ترجمه: م، صبوری. تهران: نشر نی.
- کلمن، ج. (۱۳۷۷). **بنیادهای نظریه‌های جامعه‌شناسی**. ترجمه: م، میردامادی. تهران: نشر نی.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۳). **تجدد و تشخیص**. ترجمه: ن، موفقیان. تهران: نشر نی. چاپ دوم.
- مهری، ک. (۱۳۸۴). بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان شهر تبریز. **فصلنامه خانواده و پژوهش**. سال ۲، شماره ۲.
- نازک‌تبار، ح؛ و دیگری. (۱۳۹۰). واکاوی رابطه سرمایه اجتماعی با تحصیل فرزندان. **فرایند مدیریت و توسعه**. شماره ۶۸ و ۶۹.
- Bourdieu, P. (1986). **The forms of capital**. Handbook of Theory and Research for Sociology of Education. New York: Greenwood Press.
- Coleman, J. (1990). **Foundations of Social Theory**. Cambridge: Harvard University Press.
- Gillespie, B. (2013). Adolescent behavior and achievement, social capital, and the timing of geographic mobility. **Advances in Life Course Research**. Vol. 18, Issue 3, P.p: 223–233.
- Reeskens Tim and MarcHooghe. (2007). **cross-cultural measurement equivalence of generalized trust**. soc zndic Res (2008), P.p: 515-532.
- Winter, I. (2000). Family Life and Social Capital:toward a theorized understanding, Working Paper No. 21. **Australian Institute of Family Studies ,Melbourn**. No.18, ISBN 0-8213-5-566.